

MADANIY MEROS OBYEKTLARINI RAQAMLASHTIRISH**Maxmudova Aziza Azamat qizi**

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti Magistratura bo‘limi Madaniyat va san’at sohasi menejmenti ta’lim yo‘nalishi 1-kurs magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada madaniy meros obyektlarini raqamlashtirish jarayonining mohiyati va uning iqtisodiy samarasi keng tahlil qilinadi. Unda raqamli texnologiyalar yordamida tarixiy obidalar, muzey eksponatlari va boshqa madaniy boyliklarni saqlash, ommalashtirish hamda global auditoriyaga yetkazish imkoniyatlari yoritiladi. Shuningdek, raqamlashtirishning turizmni rivojlantirish, yangi ish o‘rinlari yaratish, kreativ industriya va raqamli iqtisodiyotga qo‘shayotgan hissasi ko‘rsatib beriladi. Maqolada ushbu jarayon bilan bog‘liq muammolar, jumladan moliyalashtirish, texnik infratuzilma, kadrlar masalasi va mualliflik huquqlarini himoya qilish muammolari ham tahlil qilinib, ularni hal etish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.

KALIT SO‘ZLAR: madaniy meros, raqamlashtirish, raqamli texnologiyalar, virtual muzey, 3D model, iqtisodiy samaradorlik, kreativ industriya, raqamli iqtisodiyot, madaniy turizm, innovatsiya, infratuzilma, mualliflik huquqi.

ABSTRACT: This article provides a comprehensive analysis of the essence of digitizing cultural heritage objects and its economic impact. It highlights the opportunities created by digital technologies for preserving, promoting, and delivering historical monuments, museum exhibits, and other cultural assets to a global audience. The study also demonstrates the contribution of digitization to the development of tourism, the creation of new jobs, and the growth of creative industries and the digital economy. Furthermore, the article examines challenges associated with this process, including financing, technical infrastructure, human resources, and copyright protection, and proposes recommendations for addressing these issues.

KEYWORDS: cultural heritage, digitization, digital technologies, virtual museum, 3D model, economic efficiency, creative industries, digital economy, cultural tourism, innovation, infrastructure, copyright.

АННОТАЦИЯ: В данной статье проводится всесторонний анализ сущности процесса цифровизации объектов культурного наследия и его экономической эффективности. Освещаются возможности цифровых технологий в сохранении, популяризации и представлении исторических памятников, музейных экспонатов и других культурных ценностей для глобальной аудитории. Также показан вклад цифровизации в развитие туризма, создание новых рабочих мест, а также в рост креативной индустрии и цифровой экономики. В статье рассматриваются проблемы, связанные с данным процессом, включая финансирование, техническую инфраструктуру, кадровое обеспечение и защиту авторских прав, а также предлагаются пути их решения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: культурное наследие, цифровизация, цифровые технологии, виртуальный музей, 3D модель, экономическая эффективность, креативная индустрия, цифровая экономика, культурный туризм, инновации, инфраструктура, авторское право.

Madaniy meros obyektlarini raqamlashtirish bugungi kunda global miqyosda dolzarb masalalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Tarixiy obidalar, muzey eksponatlari, qo'lyozmalar, xalq og'zaki ijodi namunalari va boshqa madaniy boyliklar insoniyatning umumiy xotirasi hisoblanadi. Ularni asrab-avaylash, kelajak avlodlarga yetkazish va keng jamoatchilikka taqdim etish zamonaviy texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq. Shu nuqtai nazardan, raqamlashtirish jarayoni madaniy merosni saqlashning samarali vositasi bo'lish bilan birga, uni iqtisodiy jihatdan foydali resursga aylantirish imkonini ham yaratadi. Raqamlashtirish jarayoni madaniy obyektlarning elektron shaklga o'tkazilishi, ularning 3D modellari, yuqori sifatli tasvirlari, audio va video materiallar ko'rinishida saqlanishini anglatadi. Bu orqali nafaqat fizik jihatdan zaif va yemirilishga moyil bo'lgan obyektlar himoya qilinadi, balki ularning virtual nusxalari orqali keng auditoriyaga yetkazilishi ta'minlanadi. Ayniqsa, tarixiy obidalar yoki noyob eksponatlar uchun bu juda muhim, chunki ular tabiiy ofatlar yoki inson omili tufayli yo'qolib ketishi mumkin.

Raqamlashtirishning eng muhim jihatlaridan biri – uning iqtisodiy samaradorligidir. Avvalo, raqamli platformalar orqali madaniy meros global miqyosda namoyish etilishi mumkin. Virtual muzeylar, onlayn galereyalar va interaktiv ekskursiyalar orqali foydalanuvchilar dunyoning istalgan nuqtasidan turib madaniy

boyliklar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa turizm sohasiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, virtual sayohat orqali qiziqish uyg‘ongan turistlar keyinchalik real tashrifni amalga oshirish ehtimoli yuqori bo‘ladi. Natijada mehmonxona, transport, xizmat ko‘rsatish sohalari iqtisodiy faollik ortadi. Bundan tashqari, raqamlashtirilgan madaniy kontentni monetizatsiya qilish imkoniyatlari ham keng. Masalan, pullik onlayn ekskursiyalar, raqamli kolleksiyalar, ta‘lim platformalari, mobil ilovalar va hatto NFT texnologiyalari orqali madaniy obyektlar iqtisodiy qiymatga ega bo‘ladi. Bu esa davlat byudjetiga qo‘shimcha daromad keltirishi bilan birga, xususiy sektor uchun ham yangi biznes yo‘nalishlarini yaratadi. Raqamlashtirish jarayoni kreativ industriya rivojiga ham turtki beradi. Dizaynerlar, dasturchilar, tarixchilar, san‘atshunoslar va boshqa mutaxassislar o‘rtasida hamkorlik kuchayadi. Bu esa yangi ish o‘rinlari yaratilishiga olib keladi. Ayniqsa, yoshlar uchun IT va madaniyat kesishgan nuqtada faoliyat yuritish imkoniyati paydo bo‘ladi. Natijada inson kapitali rivojlanadi va iqtisodiyotning innovatsion sektori kengayadi. Shu bilan birga, raqamlashtirish hududiy rivojlanishga ham xizmat qiladi. Madaniy obyektlar joylashgan hududlar raqamli xaritalar va platformalar orqali ommalashadi, bu esa turistlar oqimini oshiradi. Mahalliy tadbirkorlik rivojlanadi, hunarmandchilik va xizmat ko‘rsatish sohalari kengayadi. Natijada hududiy iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish imkoniyati yuzaga keladi.

Biroq, raqamlashtirish jarayoni o‘ziga xos muammolarga ham ega. Eng avvalo, bu jarayon katta moliyaviy mablag‘ va texnik infratuzilmani talab etadi. Shuningdek, malakali mutaxassislar yetishmasligi ham muhim muammo hisoblanadi. Yana bir muhim jihat – ma‘lumotlarning xavfsizligi va mualliflik huquqini himoya qilish masalasidir. Raqamli kontent noqonuniy foydalanish yoki nusxalash xavfiga duch kelishi mumkin. Bundan tashqari, raqamlashtirish jarayonida madaniy obyektlarning asl mohiyatini to‘g‘ri aks ettirish ham muhim. Agar raqamli model noto‘g‘ri yaratilsa yoki kontekst yetarli darajada tushuntirilmasa, foydalanuvchilar noto‘g‘ri tasavvurga ega bo‘lishi mumkin. Shu bois bu jarayonda ilmiy yondashuv va mutaxassislar ishtiroki zarur.

Raqamlashtirishning yana bir muhim yo‘nalishi – ta‘lim tizimi bilan integratsiyadir. Raqamli madaniy meros materiallari maktab va oliy ta‘lim muassasalarida o‘quv resursi sifatida keng qo‘llanilishi mumkin. Bu orqali yoshlar nafaqat nazariy bilim oladi, balki o‘z milliy merosi bilan bevosita tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, bu jarayon ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiladi va madaniy ongni shakllantiradi. Iqtisodiy nuqtai nazardan qaraganda,

raqamlashtirish yangi biznes modellarning shakllanishiga olib keladi. Masalan, obuna asosidagi platformalar, freemium xizmatlar, raqamli mahsulotlar savdosi va reklama orqali daromad olish imkoniyatlari paydo bo'ldi. Shu bilan birga, davlat-xususiy sheriklik asosida amalga oshiriladigan loyihalar investitsiya jalb qilishni osonlashtiradi. Bu esa madaniyat sohasini iqtisodiyotning faol sektoriga aylantirishga yordam beradi.

Xalqaro hamkorlik ham ushbu yo'nalishda muhim omil hisoblanadi. Turli davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish orqali tajriba almashish, grantlar jalb qilish va qo'shma loyihalarni amalga oshirish mumkin. Bu esa raqamlashtirish jarayonining sifatini oshiradi va uni tezlashtiradi. Ayniqsa, global platformalarda milliy madaniy merosni namoyish etish mamlakat imijini mustahkamlashga xizmat qiladi. Biroq kelajakda raqamlashtirish yanada murakkab va mas'uliyatli jarayonga aylanishi kutilmoqda. Chunki texnologiyalar rivojlanib borar ekan, foydalanuvchilar talablari ham ortib boradi. Oddiy raqamli kontent endi yetarli bo'lmay, yuqori darajadagi interaktivlik, individuallashtirilgan tajriba va immersiv muhit talab etiladi. Shu bois virtual reallik, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) texnologiyalarini joriy etish dolzarb vazifaga aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy meros obyektlarini raqamlashtirish zamonaviy jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan jarayon bo'lib, u nafaqat madaniy boyliklarni saqlash, balki ularni iqtisodiy resursga aylantirish imkonini beradi. To'g'ri tashkil etilgan raqamlashtirish siyosati orqali madaniyat, texnologiya va iqtisodiyot o'rtasida samarali integratsiya yuzaga keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. UNESCO. Digital Transformation of Cultural Heritage. Paris: UNESCO Publishing, turli yillar.
2. Cameron, F., Kenderdine, S. Theorizing Digital Cultural Heritage. Cambridge: MIT Press, 2007.
3. Throsby, D. Economics and Culture. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
4. Towse, R. A Textbook of Cultural Economics. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
5. OECD. The Impact of Culture on Tourism. Paris: OECD Publishing, 2009.

6. Parry, R. Museums in a Digital Age. London: Routledge, 2010.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va turizm sohasini rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari.
8. UNDP. Cultural Heritage and Sustainable Development. New York: UNDP Publications.
9. Smith, L. Uses of Heritage. London: Routledge, 2006.